

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto

LAUSUNTO 116
21.3.2017LAUSUNTO SUOJAUSTARKOITUKSESSA TEHTYJEN KORONVAIHTOSOPIMUSTEN
KÄSITTELYSTÄ KUNTIEN TILINPÄÄTÖKSESSÄ

1 Lausunnon peruste

Kuntalain 112 §:n mukaan kunnan kirjanpitovelvollisuuteen, kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sovelletaan sen lisäksi, mitä kuntalaissa säädetään, kirjanpitolakia. Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto antaa ohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain ja kuntalain 113–116 §:n soveltamisesta.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston johdannaisten käsittelyä koskevan lausunnon 115/2017 mukaan KILA 1963/2016 ratkaisua ei sovelleta kuntien vuoden 2016 tilinpäätöksessä. Tällä oma-aloitteisella lausunnolla kuntajaosto antaa ohjeet kuntien suojaustarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittelystä kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Lausuntoa noudatetaan tilikaudesta 2017 lukien, mutta sitä saa noudattaa jo vuoden 2016 tilinpäätöksessä.

Johdannaissopimuksen luonne ratkaisee kirjanpitokäsittelyn. Mikäli kirjanpitovelvollinen katsoo, että johdannaissopimukset ovat suojaavia, tulee tämä seikka todentaa ja dokumentoida sekä kuvata tilinpäätöksessä. Arvio johdannaissopimusten suojaavuudesta tulee tehdä tosiasiallisten olosuhteiden perusteella, joten sillä seikalla, miten näitä sopimuksia kutsutaan, ei ole merkitystä kirjanpito-oikeudellisessa arvioinnissa. Tässä lausunnossa ei oteta kantaa yksittäisen sopimuksen suojaavuuteen, vaan se jää kirjanpitovelvollisen ratkaistavaksi.

2 Lausunnon perustelut

Kirjanpitolaki

Kirjanpitolain 5:1 §:n mukaan tilikauden tuotoista vähennetään kuluina ne menot, joista ei todennäköisesti enää kerry niitä vastaavaa tuloa (ns. meno tulon kohdalle -periaate).

KPL 5:2 §:n mukaisessa arvostamisessa saamisiin, rahoitusomaisuuteen kuuluviin arvopapereihin sekä velkoihin sovelletaan KPL 3 luvun 3 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua erillisarvostuksen periaatetta, jolloin kukin erä arvostetaan erikseen.

Lisäksi yleisiin tilinpäätösperiaatteisiin kuuluu mm. varovaisuuden periaate ja suoriteperuste, jonka mukaan tilikaudelle kuuluvat tuotot ja kulut otetaan huomioon riippumatta niihin perustuvien maksujen suorituspäivästä (KPL 3:1 § kohdat 4 ja 6).

Lainan ottamisesta aiheutunut pääoma-alennus ja siihen rinnastettavat menot sekä lainan liikkeeseenlaskusta aiheutuneet menot saadaan aktivoida varovaisuutta noudattaen. Aktivoidut erät on kirjattava laina-ajan kulumiseen perustuvan suunnitelman mukaan kuluiksi, kuitenkin vähintään samassa suhteessa kuin lainaa maksetaan takaisin. (KPL 5:10 §)

Jos muita kuin kirjanpitolain 7–10 §:ssä tarkoitettuja pitkävaikutteisia menoja on aktivoitu, ne on poistettava suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan. Jollei kirjanpitovelvollinen voi luotettavalla tavalla arvioida vaikutusaikaa, on meno poistettava enintään kymmenessä vuodessa.

Kirjanpitolautakunnan lausunnot

Kirjanpitolautakunta on 16.12.2016 julkaissut lausunnon KILA 1963/2016 suojauslaskennasta ja koronvaihtosopimusten käsittelystä. Lausunnon mukaan koronvaihtosopimusten käsittelylle on seuraavat vaihtoehtoehdot:

- i) KPL 3:3.1 §:n kohtien 7 ja 8 tarkoittama erillisarvostus bruttoperiaatteella;
- ii) nettomenettely perustuen suojattavan erillislainan ja sitä suojaavan koronvaihtosopimuksen käänteiseen yhteneväisyyteen aiemmassa lausunnossa KILA 1912/2014 esitetyllä tavalla; sekä
- iii) lainasalkkua tai sen osaa suojaaviksi tarkoitettujen koronvaihtosopimusten käsittely IFRS-standardien mukaisesti.

Kirjanpitolautakunnan lausunnossa **KILA 1912/2014** lautakunta on käsitellyt koronvaihtosopimusten tilinpäätöskäsittelyä.

”KPL 5:2 §:n kannalta hakemuksessa kuvatussa järjestelyssä on taloudellisesti kyse kiinteäkorkoista velkaa vastaavasta tilanteesta, jossa velkamäärä merkitään taseen vastattaviin ja koronvaihtosopimuksesta annetaan KPL:n ja kirjanpitoasetuksen (1339/1997) edellyttämät liitetiedot. Koronvaihtosopimusta ei merkitä taseeseen, koska sillä ei ole hankintamenoa. Tässä perustilanteessa tuloslaskelmaan ja taseeseen merkittävät tiedot ovat yhdenmukaiset kiinteäkorkoista lainaa koskevien tietojen kanssa. Varovaisuuden periaatteen (KPL 3:3.1 § 3-kohta) ja KPL 5:2 §:n nojalla koronvaihtosopimuksen kohonneesta arvosta aiheutunutta arvostusvoittoa ei merkitä taseeseen. [...] Vailla hankintamenoa olevan sopimuksen tilinpäätöshetken negatiivista markkina-arvoa ei merkitä rahoitusvälineestä aiheutuvaksi velkaeräksi taseeseen, ellei vastuu ole realisoitunut.” (KILA 1912/2014)”

”KPL 3:2 §:ssä tavoitteeksi asetetun oikean ja riittävän kuvan mukaista on, että tuloslaskelmaan merkityt rahoituskulut vastaavat kirjanpitovelvolliselle aiheutunutta tosiasiallista kulua liiketoimintaa varten tehdystä vieraan pääoman ehtoisestä rahoitusjärjestelystä. Siten suojaustarkoituksessa tehdyn koronvaihtosopimuksen perusteella saatavat tuotot merkitään järjestelystä johtuvien rahoituskulujen oikaisueräksi.” (KILA 1912/2014)
 KILA:n 1963/2016 lausunnossa on täsmennetty, että muu kuin IFRS-perusteinen nettokäsittely ”edellyttää suojaukselta kattavuutta ja täydellisyyttä siten, että taseeseen on merkittynä koronvaihtosopimuksen

nimellismäärää vastaava lainakomponentti ja koronvaihtosopimuksen voimassaoloaika vastaa lainan juoksuaikaa”.

”Tilanteessa, jossa koronvaihtosopimuksen luonne taikka sisältö muuttuu, esimerkiksi lainakomponentin muutosten taikka irtisanomisen johdosta, edellyttää KPL 3:2.1 §:ssä tarkoitettu oikean ja riittävän kuvan vaatimus tilinpäätöksen laatijalta erityisen huolellista harkintaa. Lainaani liittyvän johdannaissopimuksen arvonne muutokset taikka ehtojen muutokset saattavat aiheuttaa velvoitteita, jotka täyttävät KPL 5:14 §:ssä tarkoitettut vastaisen menetyksen tai pakollisen varauksen tekemisen edellytykset.” (KILA 1912/2014)

Lausunnoista (KILA **1878/2011** ja **1912/2014**) ilmenee seuraava menettelyohje - ”jos on todennäköistä, että [...] suoritettavaksi tulee rahoitusjärjestelystä sellaisia merkittäviä nettomääräisiä rahoitusmenoja, jotka kohdistuvat raportointitilikauteen, ja joista ei ole odotettavissa vastaavaa tuloa, on ne KPL 5:14 §:n mukaisesti kirjattava vastaisina menetyksinä kuluiksi ja siirtovelaksi tai niistä on tehtävä lainkohdan tarkoittama pakollinen varaus. Toisaalta silloin, kun kirjanpitovelvollinen päätyy huolellisesti asiaa punnittuaan kannalle, että todennäköisyys menon toteutumiselle on pienempi kuin toteutumatta jäämiselle, ei tällaisia kirjauksia tehdä.”

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnot

Kirjanpitolautakunnan **kuntajaosto on antanut** johdannaisten käsittelyä koskevan **lausunnon 115/2017**. Lausunnon mukaan KILA 1963/2016 ratkaisua ei sovelleta kuntien vuoden 2016 tilinpäätöksessä. Perusteluna lausunnon oli muun muassa se, että kuntajaosto on vuonna 2016 uudistetussa kunnan ja kuntayhtymän taseen laatimista koskevassa yleisohjeessaan linjannut, että kunnat eivät voi soveltaa kirjanpitolain 5:2 a§ mahdollisuutta arvostaa johdannaissopimuksia tai muita rahoitusvälineitä käypään arvoon. Kunnan kirjanpidossa ei sovelleta myöskään kirjanpitolain 7a lukua kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittavasta tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä.

3 Lausunto

3.1 Suojaustarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittely kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä

Erillisarvostus ja bruttoperiaate lähtökohtana

Koronvaihtosopimukseen sovelletaan KPL 3:3.1 §:n 7 kohdan mukaista erillisarvostusta, joka on perustettava yleiseen varovaisuuden periaatteeseen (KPL 3:3.1 § 4 kohta). Tällöin voimassa olevat sopimukset arvostetaan sopimuskohtaisesti tilinpäätöspäivän arvoon. Koronvaihtosopimuksen tekohetken arvon ja tilinpäätöspäivän arvon välinen negatiivinen erotus kirjataan rahoituskuluksi ja pakolliseksi varaukseksi KPL 3:2.1 §:ssä tarkoitettun oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. Varauksen määrää tarkistetaan myöhempinä tilikausina ja muutokset kirjataan kulukirjauksen oikaisuna.

Jos kirjanpitovelvollinen katsoo, että myöhemmin esitetyt menetelmät ovat perustellumpia KPL 3:2.1 §:ssä tarkoitetun oikean ja riittävän kuvan antamiseksi kuin erillisarvostuksen ja bruttoperiaatteen mukainen menettely, voi kirjanpitovelvollinen noudattaa niitä.

Suojaustarkoituksessa tehdyn sopimuksen ns. nettokäsittely

Jos koronvaihtosopimuksen nimellismäärä ja voimassaoloaika vastaavat taseeseen merkittyä erillislainan määrää ja juoksuaikaa, voidaan poiketa edellä mainitusta erillisarvostuksen periaatteesta. Poikkeaminen eli nettokäsittely on hyväksytty kirjanpitolausuntakunnan aiemmassa lausunnossa **KILA 1912/2014**, jonka mukaan suojaavasta koronvaihtosopimuksesta aiheutuvat rahoituskulut ja -tuotot voidaan käsitellä yhdessä suojattavasta erästä – joka oli vaihtuvakorkoinen lainasopimus – aiheutuvien menojen kanssa siten, että tuloslaskelmaan merkittävät rahoituskulut vastaavat kirjanpitovelvolliselle aiheutunutta tosiasiallista kulua liiketoimintaa varten tehdystä vieraan pääoman ehtoisestä rahoitusjärjestelystä.

Suojaavan koronvaihtosopimuksen käypää arvoa ja arvon muutosta ei merkitä taseeseen, vaan ne esitetään liitetietoina. Sopimuksen tilinpäätöshetken negatiivinen markkina-arvo merkitään rahoitusvälineestä aiheutuvaksi velkaeräksi taseeseen, jos vastuu on realisoitunut tai realisoituminen on todennäköistä.

Suojaustarkoituksessa tehdyn koronvaihtosopimuksen tekeminen ensimmäisen kerran

Kun suojaava koronvaihtosopimus tehdään ensimmäistä kertaa, siihen ei yleensä liity rahaliikennettä eikä koronvaihtosopimuksella ole siten hankintamenoa, joten sitä ei tarvitse KPL 5:2 §:n mukaan merkitä kunnan taseeseen. Suojaavan koronvaihtosopimuksen käypää arvoa ja sen muutosta seurataan liitetiedoissa kuntajaoston liitetiedoista antaman yleisohjeen mukaisesti.

Varovaisuuden periaatteen (KPL 3:3.1 § 4-kohta) ja KPL 5:2 §:n nojalla koronvaihtosopimuksen kohonneesta arvosta aiheutunutta arvostusvoittoa ei merkitä taseeseen.

Suojaustarkoituksessa tehdyn sopimuksen muuttaminen, jatkaminen, korvaaminen

Sopimuksen sulkemisella tarkoitetaan sellaisen vastakkaisen sopimuksen tekemistä, jolla sopimuksesta syntyvä tuotto tai kulu lukitaan lopullisesti ennen sopimuksen eräpäivää. Siten koronvaihtosopimuksen muuttamisessa, jatkamisessa tai korvaamisessa uudella sopimuksella ei ole kyse suojausinstrumentin purkamisesta, jos muuttaminen on osa kunnan dokumentoitua suojaussuunnitelmaa ja sopimuskokonaisuus on kirjanpitovelvollisen perustellun näkemyksen mukaan edelleen suojaava. Vanhaa ja sen korvannutta uutta sopimusta voidaan tarkastella yhtenä kokonaisuutena. Kirjanpidollinen käsittely perustuu varovaisuuden (KPL 3:3.1 § 4-kohta) ja ns. meno-tulon kohdalle (KPL 5:1 §) periaatteeseen.

Mikäli suljetulla koronvaihtosopimuksella on suojauduttu sopimuksen sulkemispäivän jälkeiseen aikaan kohdistuvilta koronmuutoksilta, koronvaihtosopimuksesta maksettava palkkio merkitään siirtosaamisiin ja jaksotetaan korkokulaksi sopimuksen jäljellä olevalle juoksujalle. Muussa

tapauksessa sulkemishinnan ja sopimuksen tekohetken hinnan erotus oikaistuna aikaisemmilla tilikausilla kirjatulla arvonmuutoksilla kirjataan sen tilikauden tuotoksi tai kuluksi, jona sopimus suljetaan tai toteutetaan. Sopimuksen solmimisesta saatava palkkio kirjataan siirtovelaksi ja jaksotetaan korkokulujen oikaisuksi sopimuksen jäljellä olevalle juoksuajalle.

Mikäli koronvaihtosopimuksen sulkemiseen ja uuden solmimiseen ei liity rahaliikennettä, merkitään suljetun sopimuksen ja solmitun uuden sopimuksen käyvät arvot vastaavalla tavalla kuin edellä maksetut ja saadut palkkiot.

Jos koronvaihtosopimuksen luonne taikka sisältö muuttuu, edellyttää KPL 3:2.1 §:ssä tarkoitettu oikean ja riittävän kuvan vaatimus aina tilinpäätöksen laatijalta erityisen huolellista harkintaa. Lainaan liittyvän koronvaihtosopimuksen arvonmuutokset taikka ehtojen muutokset saattavat aiheuttaa myös veloitteita, jotka täyttävät KPL 5:14 §:ssä tarkoitettua vastaisen menetyksen tai pakollisen varauksen tekemisen edellytykset.

Koronvaihtosopimukseen liittyvien optiosopimusten kirjanpidollinen käsittely

Mikäli kirjanpitovelvollinen on tehnyt koronvaihtosopimukseen liittyvän optiosopimuksen, tulee näitä sopimuksia käsitellä kirjanpidossa toisistaan lähtökohtaisesti erillisinä instrumentteina, mikäli instrumentit on erotettavissa toisistaan. Tällöin suojaustarkoituksessa tehtyyn koronvaihtosopimuksen osaan sovelletaan edellä annettuja ohjeita. Jos sopimukset on taloudellisilta vaikutuksiltaan kytketty toisiinsa, niitä tulee kuitenkin käsitellä yhtenä kokonaisuutena oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. Esimerkiksi koronvaihtosopimuksen hyötyä ei tule esittää tulosvaikutteisesti, jos hyöty on kompensoitu optiosopimuksella tai myöhemmin syntyvillä negatiivisilla kassavirroilla.

Jos option asettaja (myyjä) on kunta eli option käyttämisestä päättää rahoituslaitos, optiosopimukseen liittyy kunnan kannalta huomattavaa epävarmuutta, mikä voi vaikuttaa siihen, voidaanko optiosopimusta pitää suojaavana.

Optiosopimuksesta maksettu preemio kirjataan siirtosaamisiin ja saatu preemio siirtovelkoihin, kun optiosopimus tehdään. Optiosopimuksesta maksettu tai saatu preemio oikaistuna aikaisemmilla tilikausilla kirjatulla arvonmuutoksilla kirjataan sen tilikauden tuotoksi tai kuluksi, jolloin sopimus suljetaan, toteutetaan tai raukeaa. Mikäli optiosopimuksella on suojauduttu koronmuutoksilta, jaksotetaan preemio tuotoksi tai kuluksi sinä ajanjaksona, johon suojaus kohdistuu.

Koronvaihtosopimuksesta erotettavissa olevan optiosopimuksen toteutumiseen liittyvän epävarmuuden vuoksi ja varovaisuuden periaatteen mukaisesti optiosopimuksen käypä arvo merkitään lähtökohtaisesti sen tilikauden kuluksi tai tuotoksi, jolloin sopimus suljetaan tai kun tiedetään, että optio käytetään. Varovaisuuden periaatteen mukaan optiosopimuksesta saadaan ottaa huomioon tilinpäätöksessä ainoastaan tilikaudella toteutuneet tuotot (KPL 3:3.2 §). Meno-tulon kohdalle -periaatteen mukaisesti tuotoista tulee vähentää kaikki ne kulut, jotka aiheutuvat tuoton aikaansaamisesta. Esimerkiksi jos koronvaihtosopimuksesta saatava hyöty kompensoidaan myöhemmin

optiosopimuksella, optiosopimuksen arvo jaksotetaan kuluksi ennen optiosopimuksen toteuttamista.

Jos optiosopimusta ei voida erottaa koronvaihtosopimuksesta, sopimuskokonaisuutta ei voida pitää suojaavana ja sopimuskokonaisuuden käypä arvo on kirjattava tilinpäätöksessä kuluksi. Varovaisuuden periaatteen (KPL 3:3.1 § 4-kohta) ja KPL 5:2 §:n nojalla sopimuksen kohonneesta arvosta aiheutunutta arvostusvoittoa ei merkitä taseeseen.

Koronvaihtosopimuksia koskevat tiedot toimintakertomuksessa ja liitetiedoissa

Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa ja liitetiedoissa tulee esittää yksityiskohtaiset tiedot koronvaihtosopimusten sisällöstä ja niiden taloudellisista vaikutuksista. Kuntajaoston liitetiedoista vuonna 2016 antaman yleisohjeen mukaisten tietojen lisäksi tulee esittää KILA 1963/2016 ja kuntajaoston 115/2017 lausuntojen mukaisesti muun muassa koronvaihtosopimuksista keskeiset ehdot sekä tiedot korkoherkkyydestä, kuten siitä miten korkomuutokset vaikuttavat sopimusten markkina-arvoihin ja mille aikavälille negatiivisten kassavirtojen suoritukset ajoittuvat tulevaisuudessa.

Keskeisistä ehdoista käyttäjän kannalta olennaisia ovat muun muassa tiedot sopimuksen purkuehdoista ja mahdollisesta purkamisesta aiheutuvista vaikutuksista. Siten tilinpäätöksestä on käytävä ilmi mahdollisen purkuehdon käyttämisen vaikutus silloin, kun sitä on pidettävä merkittävänä. Jos kirjanpitovelvollisen tiedossa on tilinpäätöksen laatimishetkellä, että purkuehtoa tullaan soveltamaan, tulee tehdä asianmukainen kulukirjaus.

Johdannaisia koskevassa liitetiedoissa tulee esittää myös osuus kuluksi kirjatusta käyvän arvon osuudesta.

3.2 Muussa kuin suojaustarkoituksessa tehtyjen tai myöhemmin ei-suojaaviksi muuttuneiden koronvaihtosopimusten käsittely

Mikäli sopimusta ei ole tehty suojaustarkoituksessa tai alun perin suojaustarkoituksessa tehty koronvaihtosopimus tai osa siitä muuttuu ei-suojaavaksi tai koronvaihtosopimus puretaan ennen eräpäivää ilman tehtävää vastakauppaa, noudatetaan lausunnon 3.1. kohdassa esitettyä erillisarvostusta ja bruttoperiaatetta.